

6. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, Мадрид, 21 травня 1980 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_106

7. Європейська хартія місцевого самоврядування, Страсбург, 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036

8. Європейська хартія регіонального/просторового планування, Торремолінос, 19–20 травня 1983 року // Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи / В. С. Куйбіда, В. А. Негода, В. В. Толкованов. – К. : Крамар, 2009. – 170 с.

9. Ілько І. Регіони Європи у транскордонному співробітництві: історичний досвід 70–90-х рр. XX ст. / І. Ілько // Регіональні студії. – 2001. – Вип. 1. – С. 57–68.

10. Chisinau Political Declaration on Transfrontier and Interterritorial Co-operation between States in South-Eastern Europe, Chisinau, 6 November 2003 [Electronic resource] // Access mode: <https://wcd.coe.int/.../>

11. Мужикова Н. Транскордонне та євро регіональне співробітництво рубіжних областей / Н. Мужикова, Л. Чабак // Освітній пакет для тематичного короткотермінового семінару / Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – Чернігів : ЦППК, 2009. – 56 с.

12. Осадца І. С. Транскордонне співробітництво як складова частина європейської інтеграції країни / І. С. Осадца // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки. – 2009. – № 4. – С. 48–53.

13. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, Страсбург, 5 травня 1998 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_520

14. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями стосовно об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЕС), Утрехт, 16 листопада 2009 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_947

15. Черномаз П. О. Міжрегіональне транскордонне співробітництво в Європі: від євро регіонів до об'єднань євро регіонального співробітництва / П. О. Черномаз // Регіон – 2011: стратегія оптимального розвитку : Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, 10–11 листопада 2011 року, м. Харків. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 55–58.

Наталія Самойленко

**ЕВРОПЕЙСКАЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ТРАНСГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА**

Статья посвящена исследованию системы международно-правовых документов, которые содержат европейские стандарты трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: европейская интеграция, трансграничное сотрудничество, регион, конвенция, хартия.

Natalia Samoilenko

**THE EUROPEAN REGULATORY FRAMEWORK FOR TRANSBOUNDARY
COOPERATION**

The article is devoted to the investigation of international legal sources system of European standards for transboundary cooperation.

Keywords: European integration, transborder cooperation, region, Convention, Charter.

УДК 327:061.1ЄС(5)

Тетяна Соломенна

**СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО В ПЛАНАХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ
ПОЛІТИКИ ЄС**

В статті з'ясовується роль Східного партнерства в зовнішньополітичній та безпековій політиці ЄС в тематичних документах ЄС останніх років: Перегляді Європейської політики

сусідства, Глобальній стратегії для зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу, Східне партнерство – зосередження на ключових пріоритетах та результатах.

Ключові слова: Європейський Союз, Європейська політика сусідства, Східне партнерство, Глобальна стратегія для зовнішньої і безпекової політики ЄС.

Процеси, що відбуваються після Революції гідності в Україні, активізація зовнішньополітичної діяльності Росії в світі, загострення ситуації на Близькому Сході вимагають від Європейського Союзу чіткіших, більш узгоджених та скоординованих дій, базованих на ясній продуманій стратегії на міжнародній арені. Ситуація в Європі та світі демонструє високий ступінь турбулентності, прискорену появу нових загроз та викликів, що впливають на внутрішні процеси та настрої в ЄС. Актуалізація зовнішніх чинників та їх роль у зовнішньополітичній стратегії ЄС має різні причини походження, доволі складну мотиваційну складову й несиметричний вплив на європейські процеси передусім у безпековій площині.

Перший з чинників – українська криза, що включає кілька аспектів виміру (політичний, гуманітарний, військовий тощо), пов'язаний з ЄС низкою зобов'язань, традицією співробітництва, спільним бажанням якомога скоріше стабілізувати ситуацію, насамперед, відновлення миру. Україна разом з п'ятьма країнами пострадянського простору входить до формату Східного партнерства (Сх П) – одного з двох різновидів Європейської політики сусідства (ЄПС). Зацікавленість нашої держави в посиленні будь-яких міжнародних безпекових інструментів, задля врегулювання конфлікту на сході, не викликає сумнівів. Події останніх років вплинули й на формат Сх П, як з середини, так і зовні – викрісталізувалася позиція країн-партнерів щодо інтеграційних процесів взагалі та масштабів співпраці з ЄС.

Існує багато публікацій, присвячених вивченню політики співпраці Європейського Союзу з його сусідами на півдні та сході. Природно, особлива увага вітчизняних дослідників приділялася формату Сх П, в якому провідним учасником виступала Україна [1–3]. В роботах розглядалися різні аспекти співпраці України з ЄС, особливості двосторонньої та багатосторонньої взаємодії, й звісно аналізувалися перспективи цього формату [4–5].

Східних сусідів ЄС як власну зону впливу традиційно розглядає Росія. І хоча явно чинник російського впливу в офіційних документах Східного партнерства не розглядається, обійти його увагою не можна. Саме цим пояснюється високий інтерес російських політиків, публіцистів та дослідників до цієї проблематики [6–8].

Ставлення до російської політики в українських справах поділило навпіл шістьку країн-учасниць Сх П, що й було зафіксовано Ризьким самітом 2015 року [9]. На цьому заході було підбито деякі очевидні підсумки щодо розстановки сил та подальших планів країн-партнерів. Перша група країн у складі: Грузії, Молдови, України – з схваленими Угодами про асоціацію, прагненнями лібералізації візового режиму – наполягали на поглибленні координації зусиль, створення додаткових механізмів співробітництва, з очікуваннями цілковитої інтеграції та членства в ЄС.

Інша група країн у складі: Азербайджану, Білорусі, Вірменії, обравши проросійську позицію в українському питанні, заявили (у різний спосіб) про гальмування, призупинення, зниження активності у співробітництві з країнами ЄС, в межах двосторонніх та багатосторонніх механізмів формату Сх П. Саме тому формулювання пунктів Декларації Ризького саміту Сх П викликало багато суперечок, пошуку нейтральних формулювань через необхідність підписання документу усіма учасниками зустрічі. Східне партнерство як різновид ЄПС продовжувати існувати в традиційному вигляді очевидно не може: «У рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства учасники саміту підтверджують суверенне право кожного з партнерів на вільний вибір рівня амбіцій і цілей, до яких вони прагнуть у своїх відносинах з Європейським союзом» [10].

Європейська спільнота розпочала обговорення, залучивши до обговорення всі зацікавлені сторони щодо висловування побажань та пропозицій трансформації всієї Політики сусідства. Європейська комісія запросила до обговорення та висловлювання власного бачення щодо ЄПС різних учасників: офіційну владу країн-учасниць, бізнес, громадські організації, соціальних партнерів та наукові кола. Свою думку щодо очікуваних змін висловила і українська сторона, акцентувавши увагу на власному форматі участі, тобто на Східному партнерстві [11].

Вже в середині листопада 2015 року Високий представник з питань зовнішньої та безпекової політики ЄС Ф. Могеріні представила «Перегляд Європейської політики сусідства» [12]. В цьому документі знайшли відображення 250 відповідей отриманих Єврокомісією у формі побажань, очікувань, рекомендацій та пропозицій від усіх зацікавлених сторін. Всі висловили переконання, що Політика сусідства «потребує змін і за змістом і методологічно» [13].

Цей формат співпраці ЄС з країнами-сусідами на півдні та сході, за час свого існування, цілком виправдав свою доцільність, але потребує трансформації «повторного визначення пріоритетів

і запровадження нових форм роботи». Слід відзначити, що оновлення ЄПС представлено для обох груп сусідів, лише місцями акцентується увага на південному – Союз Середземномор'я, чи східному – Східному партнерстві, вимірі. Тобто, пріоритети, механізми, підходи, способи співпраці та інструменти фінансування визначаються за спільною узагальненою схемою.

Основні розділи Перегляду ЄПС передбачають традиційні аспекти співробітництва країн ЄС та їхніх сусідів: *Стабільність сусідства* (Розділ II) – квінтесенцією якого є сприяння стабільності в країнах-сусідах, як основи подальшого успішного розвитку. Наступні два розділи: *Посилення та зміцнення зв'язків й Внутрішнє державне управління, демократія, верховенство права та права людини* – усталені цілі та принципи інтеграційного поступу європейської спільноти та співпраці з країнами-сусідами.

Новим для політики сусідства є визнання того, що не всі країни-партнери ЄС прагнуть однаково глибокої інтеграції з країнами спільного ринку чи запровадження усіх європейських стандартів та норм. Це дозволило сформулювати більш гнучкі інструменти співпраці та диференціювати їх застосовування. Новим аспектом ЄПС стало скорочення пріоритетних напрямів співпраці (Розділ V). Ними стали: найбільш розгалужений економічний блок (V.1) – сприяння розвитку ефективних ринкових взаємин, інфраструктури, енергоефективності та створення нових робочих місць, особливо для молоді.

Спеціальним пріоритетом ЄПС визначено *аспект безпеки (V.2) та Міграції та мобільності (V.3)* в іншому, більш конкретному вигляді. Щодо безпекової складової, то її елементами стали: реформа сектору безпеки, боротьба з тероризмом та попередження радикалізації; знищення організованої злочинності; боротьба з кібертероризмом та розвиток антикризового управління в країнах-партнерах у співпраці з ЄС.

Проблема біженців для сучасного ЄС без перебільшення є найактуальнішою й має комплексний характер. Тому в оновленій ЄПС третім пріоритетом (V.3) визначено *Міграція та мобільність*. Деталізація цього пріоритету свідчить про намагання ЄС знайти та застосовувати ефективний механізм розв'язання цього складного питання.

Попередня консультативна робота з боку Комісії ЄС, яка впродовж кількох місяців збирала і аналізувала рекомендації всіх партнерів, засвідчили необхідність запровадження політики ЄС щодо *сусідів сусідів* (регіональний вимір – с. 18) як перспективного тренду зовнішньополітичної стратегії ЄС. Необхідність залучити та координувати зусилля, в межах розв'язання чи попередження регіональних конфліктів, з основними гравцями не сусідами ЄС – визнається необхідністю. Такі виклики останніх років як зовнішньополітична діяльність РФ в світі, збільшення небезпеки з боку ISIL/Da'esh на Близькому Сході, відновлення відносин з Іраном, не можуть ігноруватися ЄС.

Перегляд ЄПС став першим кроком в реалізації змін ЄС щодо нових міжнародних реалій, який «тісно координується, в рамках більш широкої роботи над Глобальною стратегією ЄС з безпекової та зовнішньої політики» [14].

Такий документ Ф. Могеріні представила в середині 2016 року «Глобальну стратегію для зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу» [15]. Глобальна стратегія як основа для подальшої більш ефективної скоординованої співпраці ЄС в міжнародних справах, має більш реалістичний вигляд, ніж попередня безпекова доктрина ЄС «Безпечна Європа у кращому світі» 2003 року.

Зрозуміло, що Східне партнерство, як вимір Політики сусідства, не знайшов спеціального відображення в документі. В Стратегії відзначено, що «стійкість є стратегічним пріоритетом на сході та півдні ЄС в країнах, які бажають більш тісних зв'язків ЄС і буде підтримуватися різними способами». Поняття «стійкості» (resilience) визначається у Стратегії як «здатність держав і суспільств реформуватися і таким чином витримувати та відновлюватися від внутрішніх та зовнішніх криз». Це нове поняття з недостатньо зрозумілим змістом, широко використовується в безпекових та зовнішньополітичних документах ЄС останніх років.

Спеціальна увага в Стратегії присвячена політиці Росії. Європейський Союз в цьому документі черговий раз підтверджує невизнання незаконної анексії Криму, і не прийняття дестабілізації України, але передбачає можливість взаємодії з РФ, коли «інтереси збігатимуться». Впорядкування відносин з Росією називається Стратегією «ключовим стратегічним викликом» ЄС, що виглядає вкрай обережним формулюванням.

Глобальною стратегією передбачено подальшу деталізацію інструментального та секторального доопрацювання, більш конкретними завданнями, цілями та механізмами зовнішньої та безпекової діяльності ЄС.

Одним з таких доопрацьованих документів став план дій для формату Східного партнерства [16]. «Східне партнерство – зосередження на ключових пріоритетах та результатах»

дійсно оформлена як узгоджена програма із зазначенням основних пріоритетів, очікуваних результатів, переліком учасників та часових меж виконання, які вміщені в спеціальні таблиці.

Головною метою ЄС у відносинах з східними сусідами традиційно заявлено «зміцнення стабільності та стійкості сусідів». Виділенні чотири пріоритети: економічний розвиток та ринкові відносини; зміцнення інститутів та належне управління; енергоефективність та охорона оточуючого середовища; мобільність та контакти між людьми – підтверджують основні напрями співпраці в сусідстві. Реалізація означених пріоритетів передбачає досягнення ще трьох бажаних практичних результатів: громадянського суспільства, гендерної рівності та стратегічної комунікації.

Безпековий вимір знаходимо у пріоритеті II: *Стійкість і громадська безпека*. Передбачена співпраця з ЄС в цій сфері задля посилення «пружності» країн Сх П, тобто взаємодія для запобігання конфліктам та реагування на кризи. Йдеться про доволі значний спектр загроз: кіберзлочинність, боротьба з незаконним обігом зброї, ліквідація наслідків стихійних лих та участь у спільних операціях ЄС в рамках Спільної політики безпеки та оборони.

Серйозних пропозицій, тим більше обіцянок чи зобов'язань, пов'язаних з врегулюванням ситуації в Україні в документі не пропонується. Слід визнати, що всі проблемні питання Україна має вирішувати в конкретних переговорних форматах двосторонньої та багатосторонньої дипломатії. Це можна пояснити невизнанням українського питання пріоритетом для ЄС, обережним ставленням у відносинах з РФ та наявністю широко кола різних загроз та викликів щодо міцності та стабільності сучасного Європейського Союзу.

Відтак, зовнішня та безпекова політика ЄС не набула чітких конкретних рис, а знаходиться в процесі становлення, хоча всі документи останніх років наголошують на змінах та пропонують нові підходи в подоланні загроз.

Джерела та література:

1. Сидорук Т. В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства: монографія / Т. В. Сидорук; Нац. ун-т «Остроз. акад.». – Львів: ПАІС, 2012. – 441 с.
2. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / І. Ф. Газізуллін, М. М. Гончар, О. В. Коломієць та ін.; за ред. В. Мартинюка. – Київ: Агентство «Україна», Укр. незалеж. центр політ. дослідж., 2009. – 84 с.
3. Ініціатива ЄС «Східне партнерство»: перспективи ефективного реалізації та можливості для України [Електронний ресурс]: аналіт. доп. / О. В. Снігир, С. А. Гуцал, С. І. Мітряєва, М. О. Лендєл. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Shidne_partn-ce670.pdf
4. Чумаченко О. А. Східне партнерство для України: наближення до ЄС чи підміна перспективи членства [Електронний ресурс] / О. А. Чумаченко. – Режим доступу: <http://www.kyvu.edu.ua/vmv/v/10/11.htm>
5. Достал В. Тренди Східного партнерства [Електронний ресурс] / Віт Достал, Нікола Карасова, Вацлав Лідл. – Режим доступу: <http://iwrp.org.ua/ukr/public/1502.html>
6. Грецький И. Европейская политика соседства: нюансы восприятия в России / И. Грецький, Е. Трешейков // *Международ. процессы*. – 2012. – № 3. – С. 124–133.
7. Агафонов Ю. Влияние Европейской политики соседства на политические режимы стран Восточного партнерства / Ю. Агафонов // *Мировая экономика и междунар. отношения*. – 2015. – № 10. – С. 40–49
8. Влах В.К. Проект «Восточное партнерство»: проблемы и перспективы развития на современном этапе [Електронний ресурс] / В. Влах // *Власть*. – 2015. – № 2 Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/proekt-vostochnoe-partnerstvo-problemy-i-perspektivy-razvitiya-na-sovremennom-etape>
9. Підсумкова декларація Ризького саміту Східного партнерства // *Європейська правда*, 22 травня 2015 – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034050>
10. Там само. – п.2
11. Оновлення Європейської політики сусідства/Політики Східного партнерства http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248772047&cat_id=248512913
12. Review of the European Neighbourhood Policy / Перегляд Європейської політики сусідства [Електронний ресурс]; сайт Європейської комісії / Режим доступу: // http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf
13. Там само. – С.2
14. Там само – С.3

15. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy / Глобальна стратегія для зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу [Електронний ресурс]: сайт Європейської комісії / Режим доступу: // http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

16. Eastern Partnership – Focusing on key priorities and deliverables / Східне партнерство – зосереджуємо увагу на пріоритетах та результатах [Електронний ресурс]: сайт Європейської комісії / Режим доступу: // https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2016_467_fl_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_8733051.pdf

Татьяна Соломенная

**ВОСТОЧНОЕ ПАРТНЕРСТВО В ПЛАНАХ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ И
ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ ЕС**

В статье выясняется роль Восточного партнерства во внешнеполитической политике и политике безопасности ЕС в тематических документах ЕС последних лет: пересмотр Европейской политики соседства, Глобальной стратегии для внешней политики и политики безопасности Европейского Союза, Восточное партнерство – сосредоточение на ключевых приоритетах и результатах.

Ключевые слова: Европейский Союз, Европейская политика соседства, Восточное партнерство, Глобальная стратегия для внешней политики и политики безопасности ЕС.

Tetiana Solomenna

EASTERN PARTNERSHIP IN FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE EU

The article appears in the role of the Eastern Partnership foreign and security policy of the EU in case of EU documents of recent years: review of the European Neighborhood Policy, the Global Strategy for Foreign and Security Policy of the European Union's Eastern Partnership – focus on key priorities and results.

Keywords: European Union, European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership, Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy

УДК 94(560)

Олена Стрілюк

**ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В ІДЕОЛОГІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ТУРЕЦЬКОЇ ПАРТІЇ
— СПРАВЕДЛИВОСТІ І РОЗВИТКУ (2002–2015 рр.)**

У статті проаналізовано, які здобутки мала Турецька республіка на шляху євроінтеграції до приходу до влади в країні Партії справедливості і розвитку (ПСР). Охарактеризовано особливості програми партії та відзначено успіхи на шляху вступу до Європейського Союзу, які безпосередньо стали здобутками поміркованих ісламістів, а також умови, що призвели до поступової зміни зовнішньополітичної стратегії ПСР.

Ключові слова: Турецька Республіка, Атамюрк, Р. Ердоган, Партія справедливості і розвитку, Європейський Союз.

Турецька Партія справедливості і розвитку (ПСР) була створена 14 серпня 2001 р. колишніми членами помірковано-консервативного крила забороненої в країні ісламістської Партії добродійності. ПСР одержувала перемогу на парламентських виборах 2002, 2007, 2011 та 2015 рр. Перемога 2002 р. вразила деякі турецькі політичні, ділові, військові кола, а на Заході почали лунати жорсткі заяви щодо приходу до влади в Туреччині консерваторів і клерикалів. Таке занепокоєння примусило лідера партії Раджепа Таїпа Ердогана вже протягом перших дванадцяти годин після оголошення попередніх результатів виборів заявити на прес-конференціях, що партія розірвала всі зв'язки з ісламськими екстремістами та планує проводити прозахідну політику. Відзначимо, що успіх Партії справедливості і розвитку був досягнутий в умовах судового переслідування і тиску з боку армії. Виборці ж, проте, обрали ПСР як альтернативу діючим партіям, що встигли себе